

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta
4.12.2014

Tiivistelmä:

Tässä arviointiraportissa esitetään lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuoden 2013 vuosiarvioinnin keskeiset tulokset. Arvioinnin erityisteemana on nuorten osallisuus. Ohjelmassa määritellyt resurssi-, informaatio- ja säädösohjaustoimenpiteet ovat toteutuneet ohjelman mukaisesti strategisten tavoitteiden 1 ja 2 osalta. Valtakunnalliset avustukset Lanuke -hankkeille ovat tukeneet hyvin lasten ja nuorten osallisuuden edistämistä. Kokonaisuutena lasten ja nuorten osallisuus on mennyt ohjelmakauden kahden ensimmäisen vuoden aikana eteenpäin. Muodolliset osallistumis- ja vaikuttamiskanavat, kuten nuorisovaltuusto- ja oppilaskuntatoiminta, ovat vakiinnuttamassa paikkansa lakimuutosten myötä. Osallisuuden kehittämisessä tulisi kuitenkin painottaa yhä enemmän kaikkien lasten ja nuorten mahdollisuutta osallisuuteen ja osallistumiseen iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta tai taloudellisesta asemasta riippumatta.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 vuosiarviointi 2013

Johdanto

Nuorisolain 5 §:n mukaan valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan (Nuora) tehtävänä on arvioida vuosittain valtioneuvoston hyväksymän lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteutumista. Tässä arviointiraportissa esitetään vuoden 2012 alusta voimaan astuneen kehittämisohjelman toisen vuosiarvioinnin keskeisimmät tulokset ja johtopäätökset.

Nuora hyväksyi syyskuussa 2012 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman (Lanuke) 2012–2015 arviointisuunnitelman. Suunnitelman mukaan vuoden 2013 vuosiarvioinnin teemana on osallisuus. Keskiössä ovat kehittämisohjelman kaksi ensimmäistä strategista tavoitetta:

- strateginen tavoite 1: Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteiskuntavastuuta kantaviksi kansalaisiksi ja
- strateginen tavoite 2: Lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan.

Henkilövaihdoksista johtuen Nuora päätti toteuttaa vuoden 2013 arvioinnin supistettuna. Vuosiarvioinnin pohjana olevan arviointimateriaalien analyysin toteutti KTM Jenni Similä. Arviointimateriaaleina on käytetty keväällä 2014 ministeriöille tehtyjä kyselyjä ja haastatteluja, vuonna 2013 opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnallista Lanuke-rahoitusta saaneille hankkeille tehtyä kyselyä, nuorten hyvinvointi-indikaattoritietoa sekä muuta tutkimustietoa.

Arviointiraportti on jaettu kolmeen osaan. Ensin arvioidaan lasten ja nuorten osallisuutta edistäneiden valtakunnallisten toimenpiteiden toteutumista, toiseksi lasten ja nuorten osallisuuden tilaa seurantaindikaattorien valossa ja lopuksi esitetään yhteenveto ja toimenpidesuositukset tulevaan. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa määritellyt alueellisia ja paikallisia toimenpiteitä arvioidaan vuoden 2014 laajemmassa väliarvioinnissa. Arviointiraportissa on pyritty käyttämään selkeää kieltä avoimen hallinnon ohjelman mukaisesti.

1. Lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman ensimmäisenä strategisena tavoitteena on, että lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteiskuntavastuuta kantaviksi kansalaisiksi. Tavoitetta edistetään neljän toimenpidekokonaisuuden keinoin: 1) lasten ja nuorten kuulemista ja heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan parannetaan, 2) demokratia-, globaali- ja ympäristökasvatusta kehitetään, 3) oppilaskuntatoimintaa tuetaan ja toiminta vakiinnutetaan kaikkiin kouluihin ja 4) jokaiselle lapselle ja nuorelle taataan perusedellytykset toimia tietoyhteiskunnassa.

Toisena tavoitteena on, että lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan. Tavoitteeseen pyritään 1) kehittämällä nuorisopalveluita lähipalveluina, 2) parantamalla harrastusten saavutettavuutta, 3) tukemalla lasten ja nuorten omaa toimintaa ja 4) vahvistamalla lasten ja nuorten parissa työskentelevien kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä.

1.1 Toimenpiteiden toteutuminen ministeriöissä

Kehittämisohjelmassa määritellään eri ministeriöiden rooli toimenpiteiden toteuttamisessa kolmella osa-alueella:

- resurssiohjaus, kuten rahoitusta ja avustuksien jakaminen,
- informaatio-ohjaus, kuten hyvien käytäntöjen levittäminen ja
- säädösohjaus, kuten lakien uudistaminen.

Ministeriöille tehdyt kyselyt ja haastattelut osoittavat, että sekä strategisen tavoitteen 1 että 2 osalta resurssi- ja informaatio-ohjaus ovat toteutuneet ohjelmassa kaavailuin tavoin. Rahoitus ja avustukset ovat kohdistuneet järjestöille ja muille nuorisoalan toimijoihin monipuolisesti. Informaatio-ohjauksella on kehitetty nuorten kuulemis- ja vaikuttamiskanavia verkossa ja sen ulkopuolella. Harrastuksiin liittyviä hyviä käytäntöjä on levitetty erillisillä toimenpideohjelmilla niin kulttuurin kuin liikunnan saralla.

Ohjelmaan on kirjattu strategisiin tavoitteisiin 1 ja 2 yksi säädösohjaustoimenpide: oppilaskuntien vakiinnuttaminen kaikkiin peruskouluihin tekemällä säädösmuutokset perusopetuslakiin. Perusopetuslakiin on vuonna 2013 lisätty osallisuutta ja oppilaskuntaa koskeva 47 a§, jossa säädetään opetuksen järjestäjän veloitteesta edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta, huolehtia oppilaiden mahdollisuudesta osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä mielipiteen ilmaisemiseen oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Kouluilla tulee olla sen oppilaista muodostuva oppilaskunta.

1.2 Osallisuutta tukevat valtakunnalliset Lanuke -hankkeet

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain avustuksia lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon liittyville valtakunnallisille nuorisotyöhankkeille. Vuonna 2013 kehittämisohjelman toimeenpanoon osoitetusta valtakunnallisten hankkeiden 2 miljoonan euron määrärahasta rahoitettiin yhteensä 47 hanketta.

Nuora toteutti kesällä 2014 kyselyn vuonna 2013 määrärahasta avustusta saaneille valtakunnallisille hankkeille. Kyselyyn vastasi 43 hanketta. Hankkeita pyydettiin arvioimaan mitä yhtä tai useampaa Lanuken toimenpidettä hanke pääasiallisesti toteutti. Suurin osa vuonna 2013 rahoitusta saaneista hankkeista sivusi useaa Lanuken toimenpidettä. Eniten hankkeita liittyi seuraaviin toimenpiteisiin:

1. lasten ja nuorten kuuleminen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet (29 kpl)
2. rasismi, syrjintä ja suvaitsemattomuus (21)
3. lasten ja nuorten oma toiminta (17)
4. lasten ja nuorten parissa toimivien osaaminen (17)
5. alueellinen yhdenvertaisuus (15)

Kolmesta eniten mainitusta toimenpiteestä kaksi liittyi osallisuuden edistämiseen: lasten ja nuorten kuuleminen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet (toimenpide 1.1) ja lasten ja nuorten oma toiminta (toimenpide 2.3). Yhteensä osallisuuden edistämiseen liittyi 37 hanketta 43 vastanneesta.

Kaikista kyselyyn vastanneista hankkeista 16 hankkeen konkreettisena tuloksena oli erilaisten harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tarjoaminen nuorille. Kehittämismäärärahalla tuettiin myös runsaasti erilaisia koulutushankkeita: yhdeksässä hankkeessa koulutettiin lapsia ja nuoria, kymmenessä lasten ja nuorten kanssa toimivia aikuisia ja viidessä hankkeessa sekä lapsia ja nuoria että aikuisia. Seitsemän hanketta kohdistui yleiseen toimialan kehittämiseen esimerkiksi uusien toimintamallien ja yhteistyön muotoilulla. Hankkeista kolme oli erityyppisiä selvityshankkeita. Strategisiin tavoitteisiin 1 tai 2 liittyneiden hankkeiden tavoitteet noudattelevat kaikkien hankkeiden ja-kaumia, sillä suurin osa vastanneista hankkeista liittyi ainakin osin osallisuuden edistämiseen.

Hankkeita pyydettiin antamaan oma arvionsa hankkeen tavoitteiden saavuttamisesta asteikolla 1–5 (heikosti–erinomaisesti), minkä lisäksi vastaajien oli mahdollista todeta, ettei hanketta ole vielä mahdollista arvioida. Myös hankkeen kohderyhmän tavoittamista pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5.

Taulukko 1. Tavoitteiden ja kohderyhmän saavuttaminen valtakunnallista Lanuke -rahoitusta vuonna 2013 saaneilla hankkeilla

	5	4	3	2	1	Ei vielä arviota
Tavoitteiden saavuttaminen (n=43)	7	22	6	0	0	8
Kohderyhmän tavoittaminen (n=41)	9	22	8	2	0	-

Taulukosta 1 ilmenee, että suurin osa kyselyyn vastanneista hankkeista on oman arvionsa mukaan saavuttanut tavoitteensa hyvin tai erinomaisesti. Erillisessä tarkastelussa selvisi, että myös strategiaan tavoitteeseen 1 tai 2 liittyneet hankkeet olivat saavuttaneet tavoitteet pääasiassa hyvin (4) tai jopa erinomaisesti (5). Hankkeen kohderyhmän tavoittamisessa sen sijaan oli enemmän variaatiota sekä kaikkien että vain osallisuutta koskevien hankkeiden parissa. Vaikka suurin osa hankkeista koki tavoittaneensa ryhmänsä hyvin, osa ei ilmeisesti ollut onnistunut tavoittamaan kohderyhmäänsä toivomallaan tavalla.

Kokonaisuutena Lanuken toimeenpanoon liittyvien valtakunnallisten nuorisotyöhankkeiden avustukset ovat vuonna 2013 kyselyn perusteella tukeneet hyvin lasten ja nuorten osallisuuden edistämistä. Vähintään kolme neljäsosaa kaikista vuonna 2013 valtakunnallista rahoitusta saaneista 47 hankkeesta on liittynyt vähintään osin strategiaan tavoitteisiin 1 tai 2. Lasten ja nuorten osallisuutta edistäneet hankkeet ovat myös saavuttaneet tavoitteensa hyvin, vaikka kohderyhmän tavoittamiseen on liittynyt myös hankaluuksia.

2 Lasten ja nuorten osallisuuden tila

Nuora hyväksyi kokouksessaan tammikuussa 2013 Lanuken seurantaindikaattorit. Samalla päätettiin, että seurataan sukupuolten välisiä eroja, kun tiedot ovat saatavilla. Seuraavassa tarkastellaan nuorten osallisuuden tilaa tuoreimpien seurantaindikaattoritietojen valossa. Tiedot ovat pääosin vuodelta 2013. Seurantaindikaattorit perustuvat valtakunnallisiin tilastoihin ja kyselytutkimuksiin, kuten Kouluterveyskyselyyn, Nuorisobarometriin ja Nuorten vapaa-aikatutkimukseen. Lisäksi on käytetty muita, muun muassa Nuorisovaltuustojen liiton ja Valtion Liikuntaneuvoston julkaisemia tutkimuksia ja selvityksiä.

Tavoite 1: Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteiskuntavastuuta kantaviksi kansalaisiksi

Strategisen tavoitteen 1 toteutumista seurataan tarkastelemalla nuorisovaltuustojen määrää, vapaaehtoistoimintaan osallistuvien määrää, oppilaiden kokemusta heidän mielipiteidensä huomioinnista koulussa sekä kokoamalla nuorisobarometrillä tietoa nuorten yhteiskunnallisesta osallistumisesta.

Nuorisovaltuusto oli vuonna 2013 noin 75 prosentissa kunnista. Nuorisovaltuustojen kattavuus on hieman kasvanut vuodesta 2012, jolloin se oli 73 prosenttia. Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton vuonna 2013 toteuttaman selvityksen mukaan yli 60 prosenttia nuorisovaltuustoihin kuuluvista nuorista on iältään 15–17-vuotiaita. Kaksi kolmasosaa valtuustoista ilmoitti enemmistön jäsenistä olevan tyttöjä. Selvityksen mukaan nuorisovaltuustojen toiminnan suurimpia haasteita ovat toiminnan tunnetuksi tekeminen omalla paikkakunnalla etenkin nuorten keskuudessa sekä vaikuttavuuden lisääminen. Vain puolet valtuustoista piti vaikutusmahdollisuuksiaan hyvinä ja kymmenes katsoi voineensa vaikuttaa kunnan päätöksentekoon paljon tai erittäin paljon.

Vuoden 2012 Nuorisobarometrin mukaan vapaaehtoistoimintaan osallistuneiden nuorten määrä kasvoi 2000-luvulla noin 33 prosentista 37 prosenttiin. Jonkin ryhmän tai yhteisön toimintaan osallistuneiden osuus oli vuonna 2013 hieman suurempi: 40 prosenttia 15–29-vuotiaista nuorista osallistui Nuorisobarometrin mukaan vapaa-ajallaan johonkin ryhmään tai yhteisöön, kuten oppilaskuntaan, harrastusyhteisöön, järjestöön tai vapaaehtoistoimintaan. Luku on hieman pienempi kuin järjestöihin kuuluvien osuus kokonaisuudessaan. Asiaa voi selittää, että järjestöön voi kuulua myös osallistumatta toimintaan. Vapaaehtoistyötä on selvitetty myös Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa vuonna 2013. Tutkimuksen mukaan 18 prosenttia 10–29-vuotiaista nuorista oli toiminut viimeisen vuoden aikana liikunnan vapaaehtoistyössä esimerkiksi valmentajana tai talkootyössä.

Oppilaiden kokemus heidän mielipiteidensä huomioinnista koulussa on hieman parantunut viime vuosina. Vuoden 2013 Kouluterveyskyselyn mukaan 58 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaista ja noin 70 prosenttia lukioiden ja ammattioppilaitosten 1. ja 2 vuoden opiskelijoista koki, että oppilaiden mielipiteet otettiin huomioon koulutyön kehittämisessä. Kaikissa koulumuodoissa kokemus mielipiteiden huomioinnista oli parantunut vuodesta 2011 noin 5 prosenttiyksiköllä. Sukupuolten välillä ei ollut merkittäviä eroja. Peruskouluissa ja lukioissa hieman suurempi osuus tytöistä koki, että oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon, kun ammattioppilaitoksissa tilanne oli päinvastainen.

Vuoden 2012 Nuorisobarometrin mukaan yli kolme neljäsosaa suomalaista nuorista kokee kuuluvansa kiinteästi yhteiskuntaan. Osuus kasvoi selvästi vuodesta 2008. Kansainvälisessä vertailussa (ICSS 2009) suomalaisten nuorten tietämys yhteiskunnasta on ollut eurooppalaisella huipputasolla, mutta kiinnostuksessa yhteiskunnallisia asioita kohtaan suomalaiset nuoret ovat sijoittuneet jälkijoukkoon (Suoninen ym. 2010). Myös Nuorisobarometrit ovat nostaneet esiin paradoksaalisilta vaikuttavilta trenditietoja: nuorten luottamus poliittisiin instituutioihin ja kiinnostus politiikkaan on ollut kasvussa, mutta varsinaisesta poliittisesta osallistumisesta ei ole ollut kasvun merkkejä.

Vuonna 2013 äänestäminen koettiin kuitenkin Nuorisobarometrin mukaan 15–29-vuotiaiden keskuudessa parhaaksi vaikuttamisen tavaksi. Seuraavaksi eniten vaikuttavaksi koettiin aktiivinen toimiminen nuorisovaltuustossa tai -järjestössä ja palautteen antaminen jostain palvelusta. Vastademokraattiset vaikuttamisen tavat eivät herättäneet suurta innostusta. Nuorisobarometrin mukaan nuoria motivoi vaikuttamaan erityisesti mahdollisuus edistää itselle tärkeää asiaa tai yhteistä hyvää. Tärkeimpiä syitä olla vaikuttamatta ovat ajanpuute ja itselle mielekkään vaikuttamisen keinon löytymättömyys.

Tavoite 2: Lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan.

Tavoitetta 2 seurataan viidellä indikaattorilla: nuorten määrä, joilla on jokin harrastus, järjestössä toimivien nuorten määrä ja osuus vastaavan ikäisestä väestöstä, sekä vapaa-aikatutkimuksen tiedot nuorten vapaa-ajanviettopaikoista, itsenäisestä harrastamisesta ja taloudellisista esteistä harrastamisessa.

Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan vuonna 2013 noin 85 prosentilla 7-29-vuotiaista lapsista ja nuorista oli vähintään yksi harrastus. Harrastusta ei määritelty tutkimuksessa erikseen, vaan asiaa selvitettiin yleisellä kysymyksellä ”Onko sinulla jokin harrastus, aivan mikä tahansa?”. Sukupuolten välillä ei kokonaisuutena ollut eroa harrastusaktiivisuudessa, mutta iän mukaisessa tarkastelussa näkyy, kuinka poikien harrastamisen notkahdus teini-ikässä on syvempi kuin tyttöillä. Kun 10–14-vuotiaista pojista yli 90 prosenttia sanoi harrastavansa jotain, oli osuus 15–19-vuotiailla vain 74 prosenttia. Harrastamisessa oli alueellisia eroja. Etelä-Suomessa asuvista nuorista 87 prosentilla oli vähintään yksi harrastus, Pohjois-Suomessa asuvista vain 81 prosentilla.

Nuorten järjestöihin kuulumisessa ei ole tapahtunut muutoksia vuodesta 1998 vuoteen 2013. Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan hieman yli puolet 10–29-vuotiaista nuorista kuului jäsenenä johonkin järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan. Tyttöjen ja poikien osallistuminen on samalla tasolla. Kaikkein aktiivisin ikäryhmä ovat 10–14-vuotiaat, joista 61 prosenttia kuului järjestöön tai vastaavaan ryhmään. Nuorten järjestöaktiivisuutta tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että esimerkiksi urheilu- tai liikuntaseuroihin osallistuvat nuoret eivät välttämättä miellä kuuluvansa järjestöön.

Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa selvitettiin nuorten vapaa-ajanviettopaikkoja kysymällä missä he tapaavat kavereitaan. Vuonna 2013 nuoret tapasivat kavereitaan yleisimmin omassa tai kavereiden kodissa. Päivittäisten tapaamisten yleisyydessä internet oli kuitenkin vielä yleisempi. Ikäryhmien välillä oli eroja vapaa-ajanviettopaikoissa. 7-14-vuotiaat viettivät oman ja kavereiden kotien lisäksi aikaa usein myös omassa pihassa tai oman talon lähipiirissä, leikkipuistossa tai leikkikentällä sekä yhteisissä harrastuksissa. Nuorisotaloilla viettivät useiten aikaa 10–14-vuotiaat, mutta heistäkin vain hieman yli kymmenes viikoittain tai useammin. Myös 15–19-vuotiaat tapasivat kavereitaan nuorisotaloilla, mutta heillä kodin ja lähialueiden, harrastusten ja kavereiden kotien merkitys kavereiden tapaamispaikkana alkoi laskea. Kavereiden tapaaminen siirtyi kaduille ja kaupungille, kahviloihin ja ravintoloihin, ostos- ja kauppakeskuksiin sekä huoltoasemille. Ikäryhmistä 15–19-vuotiaat tapasivat kavereitaan eniten netissä. 20–29-vuotiailla kavereiden tapaamistiheys väheni verrattuna nuorempiin ikäryhmiin.

Nuorten itsenäistä harrastamista on selvitetty ainakin Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa. Vuonna 2013 liikuntaa harrastettiin kertojen tiheydellä mitattuna eniten juuri omatoimisesti yksin tai kavereiden kanssa. Viikoittain tai päivittäin yksin omatoimisesti liikkuvia oli noin kolme neljästä. Kavereiden kanssa omatoimisesti liikkuvien osuus oli selvästi suurin 7-14-vuotiaiden ikäryhmässä.

Nuoran vapaa-aikatutkimuksen mukaan lähes puolet 10–29-vuotiaista nuorista koki, että rahanpuute rajoittaa vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Samassa tutkimuksessa tuli myös esille, että 93 prosentilla nuorista, joiden kotitalous kuului ylimpään tulokvintiiliin, oli vähintään yksi harrastus. Vastaava luku oli alimpaan tuloluokkaan kuuluneilla lapsilla ja nuorilla vain 83 prosenttia. Myös Valtion liikuntaneuvoston tutkimuksessa ”Drop-Out vai Throw out?” todettiin, että liikunnan harrastaminen seuroissa on kallistunut, minkä johdosta kaikilla perheillä ei ole varaa maksaa lapsen tai nuoren seuraharrastusta.

3 Yhteenveto ja toimenpidesuosituks

Kokonaisuutena lasten ja nuorten osallisuus on kehittämisohjelman painotusten myötä mennyt eteenpäin. Etenkin muodolliset osallistumis- ja vaikuttamiskanavat, kuten nuorisovaltuusto- ja oppilaskuntatoiminta, ovat vakiinnuttamassa paikkansa lakimuutosten myötä. Myös lasten ja nuorten oman toiminnan tukeminen niin julkisilla paikoilla, nuorisotiloissa kuin verkossa on ollut tärkeä keino osallistaa nuoria nuorisotyön parissa.

Edistysaskelista huolimatta lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamisessa on kuitenkin yhä työtä kuluvalle ja tulevalle ohjelmakaudella. Erityisesti tulisi painottaa kaikkien lasten ja nuorten mahdollisuutta osallisuuteen ja osallistumiseen iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta tai taloudellisesta asemasta riippumatta. Arviointiin pohjautuen Nuora haluaa nostaa seuraavat osallisuutta koskevat toimenpide-ehdotukset kuluvalle ja tulevalle ohjelmakaudelle:

- **Osallistumis- ja vaikuttamiskanavien vaikuttavuuden parantaminen**

Lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat parantuneet viime vuosina, mikäli katsotaan niiden kuntien osuutta, joissa on nuorisovaltuusto. Nuorisovaltuustojen liiton selvityksen mukaan kuitenkin vain puolet nuorisovaltuustoista piti vaikutusmahdollisuuksiaan hyvinä ja kymmenes erittäin hyvinä. Tulos kertoo siitä, että jatkossa lasten ja nuorten osallisuutta kehitettäessä tulee mahdollisuuksien luomisen lisäksi kiinnittää huomiota aidon kuulemisen ja vaikuttavuuden lisäämiseen. Määrän lisäksi tulisi panostaa laatuun. Osaltaan vaikuttavuutta voi parantaa käsillä oleva nuorisovaltuustotoiminnan vakiinnuttaminen kuntalaissa.

Samoin oppilaskuntien vaikuttavuuteen tulee kiinnittää huomiota etenkin peruskouluissa. Vaikka oppilaiden kokemus heidän mielipiteidensä huomioinnista koulussa on parantunut viime vuosina, vain 58 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista kokee, että oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulun kehittämisessä. Lukioissa ja ammattioppilaitoksissa luku on noin 70 prosenttia. Kehittämisohjelman mukaisesti oppilaskunta on nyt vakiinnutettu kaikkiin kouluihin perusopetuslain muutoksella. Samalla opetuksen järjestäjä on veloitettu edistämään oppilaiden osallisuutta ja mahdollisuutta osallistua koulun kehittämiseen. Jatkossa toivottavasti useampi koululainen kokee saavansa äänensä kuuluviin.

- **Monipuolisten vaikuttamismahdollisuuksien tarjoaminen**

Suomalaisten nuorten tietämys yhteiskunnasta on kansainvälisesti huipputasoa, mutta kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin vähäistä. Huolimatta siitä, että kiinnostus politiikkaan on ollut kasvussa, varsinainen poliittinen osallistuminen ei ole lisääntynyt. Nuorisobarometrissa tärkeimmiksi syiksi olla vaikuttamatta nousivat ajanpuute ja itselle mielekkään vaikuttamisen keinon löytymättömyys, mikä antaa aihetta pohtia jatkossa yhä monipuolisempien vaikuttamiskanavien löytämistä nuorille. Aiempaa laajempaa joukkoa kiinnostavien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien luominen on haaste, johon vastaaminen vaatii varmasti monialaista yhteistyötä ja nuorten itsensä mukana oloa. Samalla tulisi huomioida muodollisista vaikuttamiskanavista syrjään jäävät ryhmät sekä erikäiset lasten ja nuorten tarpeet.

- **Tasa-arvoisten harrastusmahdollisuuksien luominen**

Suurimmalla osalla nuorista on vähintään yksi harrastus. Tutkimustulokset kuitenkin kertovat yhä sukupuolen, asuinpaikan ja perheen taloudelliseen tilanteen mukaisista eroista harrastuksiin osallistumisessa. Esimerkiksi poikien harrastusaktiivisuus notkahtaa huolestuttavasti teini-ikässä. Pohjois-

ja Itä-Suomessa vähintään yhden harrastuksen omaavien osuus on pienempi. Tämä voi olla seurausta harrastusten tarjonnasta tai saavutettavuudesta pitkien välimatkojen vuoksi. Samoin vähintään yhden harrastuksen omaavien osuus nousee kotitalouden tulotason noustessa, mikä kertoo siitä, että taloudelliset tekijät ovat yhä keskeinen este harrastamiselle. Esimerkiksi liikunnan harrastaminen seuroissa on kallistunut, minkä johdosta kaikilla perheillä ei ole varaa maksaa lapsen tai nuoren seuraharrastusta. Jopa puolet nuorista onkin kokenut, että rahanpuute rajoittaa vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Taloudellisen taantuman johdosta perheiden mahdollisuudet maksaa lasten ja nuorten harrastuksista ja vapaa-ajan toiminnoista saattavat heiketä entisestään, mikä tulisi huomioida lapsi- ja nuorisopoliittisessa päätöksenteossa. Kaikkien lasten ja nuorten tulisi halutesaan voida osallistua itsenäisen harrastamisen lisäksi mieleiseensä ohjattuun harrastukseen.

- **Nuorten yksinäisyyden torjuminen**

Yksinäisyys on yksi merkittävimmistä asioista, joka estää nuoria olemasta osallisia yhteiskunnassa. Joka viides lapsi tai nuori kokee jossakin elämänsä vaiheessa yksinäisyyttä ja kymmenellä prosentilla yksinäisyys jatkuu vuodesta ja tilanteesta toiseen (Junttila 2010). Kouluterveyskyselyn mukaan 8 prosenttia peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista ja 7 prosenttia toisen asteen opiskelijoista kokee, että heillä ei ole yhtään läheistä ystävää. Pojilla osuus on suurempi kuin tytöillä.

Nuorten kokeman yksinäisyyden taustalla voi olla moninaisia syitä, ja myös ratkaisukeinojen tulee olla laaja-alaisia. Tulevassa lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämissuunnitelmassa voitaisiinkin nostaa yksinäisyyden torjuminen yhdeksi osallisuutta edistäväksi toimenpiteeksi. Lapsi- ja nuorisopoliittikan keinoin voidaan vaikuttaa nuorten yksinäisyyden vähentämiseen esimerkiksi lisäämällä sosiaalisten kontaktien mahdollisuuksia harrastusten ja järjestötoiminnan kautta, vaikuttamalla yleisiin asenteisiin muiden huomioimiseksi, ja vahvistamalla yksinäisten nuorten sosiaalista toimintakykyä erilaisin hankkein. Nuorten tulisi olla osallisina toimien suunnittelussa.

Lopuksi

Vuoden 2013 arvioinnin teemana oli osallisuus. Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista arvioitiin valtakunnallisiin tietoihin tukeutuen. Arviointi perustuu vuonna 2014 kerättyihin ja saatavilla olleisiin tietoihin ja tulee muistaa, että ohjelma on yhä käynnissä ja myös toimenpiteiden toteuttamista jatketaan.

Seuraava vuoden 2014 ohjelman väliarviointi tulee olemaan Nuoran toimikauden laajin arviointi. Tällöin arvioinnissa tarkastellaan lähemmin myös ohjelman toimenpiteiden toteutumista paikallisella tasolla niin kuntien kuin aluehallinnon näkökulmasta. Samoin erityistä huomiota kiinnitetään tämän arvioinnin hengessä nuorten osallisuuteen ja näkemyksiin ohjelman arvioijina. Nuorten erilaiset äänet pyritään saamaan kuuluviin luomalla monipuolisia ja helposti saavutettavia osallistumismahdollisuuksia yhdessä nuorten itsensä kanssa.

Lähteet

ICCS (2009) International Report: Civic knowledge, attitudes, and engagement among lower-secondary school students in 38 countries. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

Junttila, Niina (2010) Social competence and loneliness during the school years - Issues in assessment, interrelations and intergenerational transmission. *Annales Universitatis Turkuensis B* 325. Turku: Turun yliopisto.

Kouluterveyskysely (2013) Indikaattoritiedot. Sotkanet ja tietoaanurista.fi.

Myllyniemi, Sami (2012) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 46. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2013) Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 50. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 49. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto (2014) Osallisuus nyt ja vuonna 2015. Helsinki: Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto Nuva ry.

Suoninen, Annikka & Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari (2010) Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä.

Valtion liikuntaneuvosto (2014) Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.